[1] Tekst en foto's Ruud en Ralph Metselaar – www.comomeerinfo.nl

De kerk van Sint Vincentius in Gera Lario Deel 1. De geschiedenis van de bouw

Inleiding

In juli en augustus 2016 werd er in de kerk van Sint Vincentius[2] in Gera Lario een tentoonstelling gehouden over de geschiedenis van de kerk. Aanleiding daartoe was in de eerste plaats een boekje van Marco Penati[3], waarin hij met duidelijke tekeningen deze geschiedenis in beeld brengt, een bouwgeschiedenis die vervolgens door leerlingen van de middelbare school is uitgebeeld in maquettes.
Sinds de restauratie van de kerk in 1964-'65 weten we dat de geschiedenis van de kerk al begint aan het eind van de 5e eeuw, wanneer er een kerk wordt gebouwd op de resten van een Romeinse villa uit de 1e eeuw. Deze Romaanse kerk werd in de 11e eeuw vergroot en onderging in de 15e eeuw een complete gedaanteverwisseling.

In deze Nieuwsbrief beschrijf ik de geschiedenis aan de hand van de maquettes en in een later volgend tweede deel volgt een beschrijving van de rijke decoraties van het interieur, waardoor de S. Vincenzo tot één van de belangrijkste kerken van het Alto Lario wordt gerekend.

De Romeinse tijd

Het dorp Gera ligt op een sedimentvlakte tegenover het Pian di Spagna, tot begin 1900 een moerasgebied, waarin het dorp Olonio lag, tegenover Sorico. In dit noordelijk deel van het Lario woonden tot de Romanisering de Aneuniates (waarvan afgeleid Olonio). Het gebied van de kerk heette in de Romeinse tijd "Veld van Janus", de godheid van doorgangen, bruggen en poorten en van het begin en einde (waarvan Januari als begin van het jaar). In Olonio stond een tempeltje voor Janus met een stenen architraaf met inscriptie uit de 2e – 3e eeuw, die werd teruggevonden in een hooischuur dicht bij de kerk en nu in het Museo Civico in Como wordt bewaard. De vertaling van de tekst luidt "De Aneuniates vervullen met vreugde en verdiend een belofte aan Jupiter Optimum Maximus".

---

[1] Verzoeken om toezending per email aan: r.metselaar@comomeerinfo.nl
[2] Voor zover mogelijk zal ik in de tekst namen van de heiligen naar de Nederlandse namen vertalen
[3] Marco Penati, *Da Giano a Vincenzo, 20 secoli di storia*, ed. Bellavite Missaglia, 2014

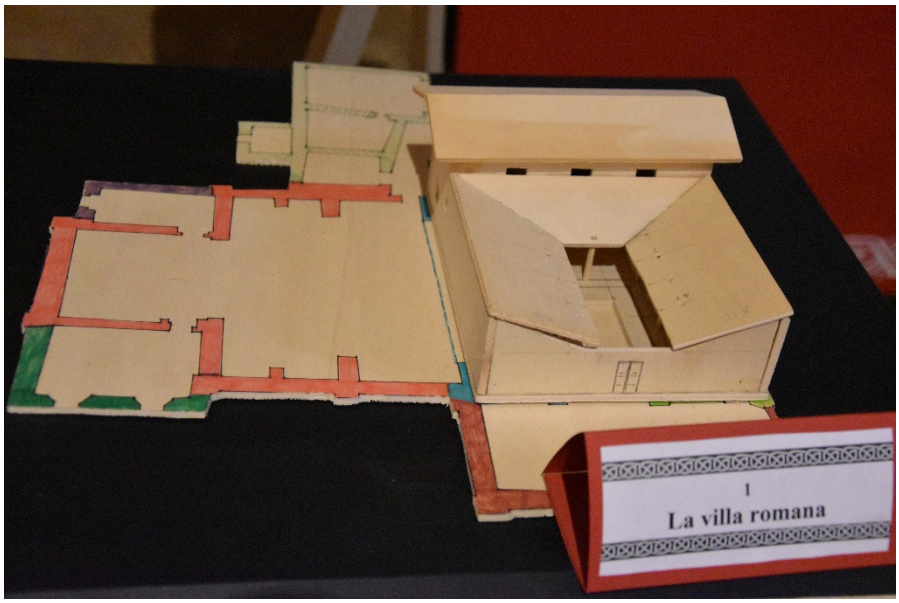

Maquette 1 De Romeinse villa

Deze toont de villa op het Janusveld. Het was niet zo zeer een luxe woning, maar ook een productieplaats en wellicht ook rustplaats voor reizigers. We zien een typisch Romeins gebouw met daken die afhellen voor watertoevoer naar het atrium. Bij de opgravingen in 1964 werden ook enkele dakpannen van gebakken klei gevonden met de initialen van de fabrikant. Eén daarvan hangt aan een wand in de kerk. Ook werd toen op 1,6 m onder de huidige kerkvloer een Romeinse mozaïekvloer gevonden uit het tweede of derde kwart van de 2e eeuw. Uit de 3e eeuw dateert de grafzuil die is ingemetseld in de linker deurlijst van het portaal bij de ingang. Ze is gewijd aan het overleden kind Lucio Duanzio Valentino, waarschijnlijk de zoon van de eigenaars van de villa. De inscriptie op de zuil luidt: “ter herinnering aan Lucio Duanzio Valentino, allerliefste kind en zo gewenste zoon”. Meestal is er aan de bovenkant van zo´n gedenksteen een portret in bas-reliëf of een buste van de overledene, maar dit ontbreekt hier. Zowel de mozaïekvloer als de gedenksteen wijzen er op dat we te maken hebben met een zeer welgestelde Romeinse familie.

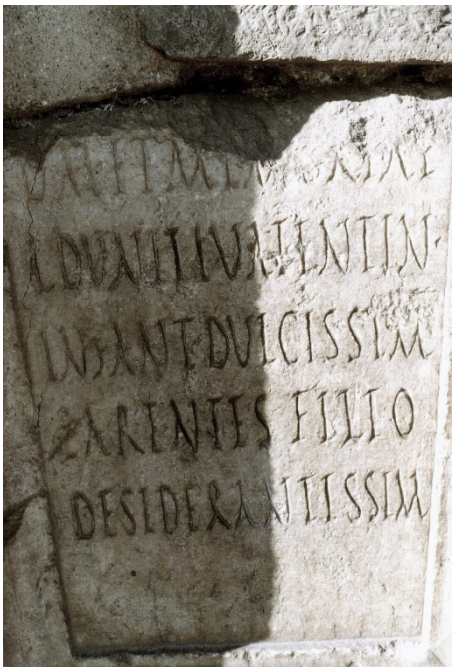

Gedenkzuil voor Lucio Duanzio Valentino uit de 3e eeuw n.C.

Rond de derde eeuw is de villa ingrijpend verbouwd, waarschijnlijk als gevolg van een verwoestende overstroming. Het riviertje ernaast verandert na hevige regenval regelmatig in een woeste stroom van modder en stenen, zoals ook bij de ramp van 1951, die aan 17 inwoners van Gera het leven kostte. Door de modderafzettingen nam ook de afstand van de villa tot het meer toe.

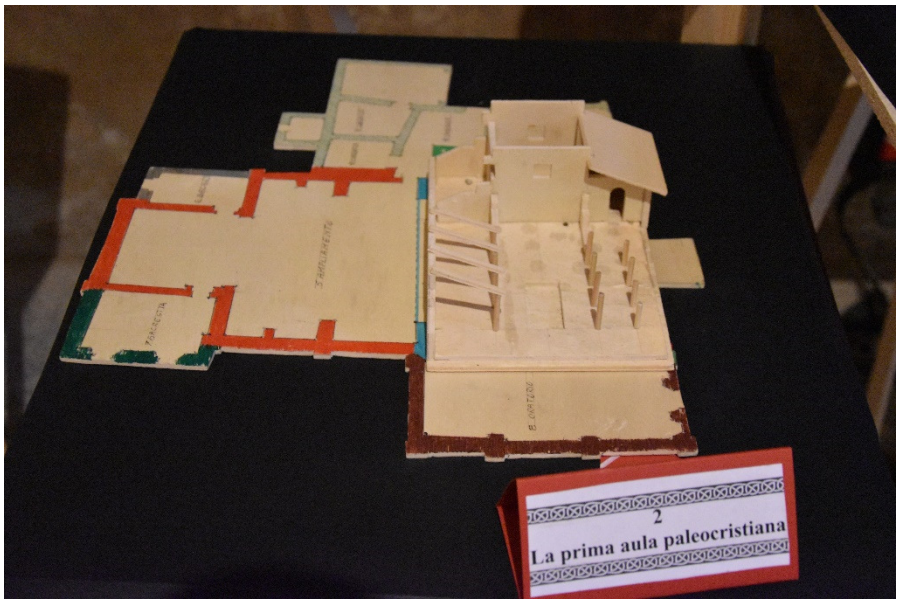

Maquette 2 De eerste Christelijke kapel

Vermoed wordt dat er in deze tijd een kleine christelijke kapel in de buurt van de villa kwam. In de 5e eeuw was de villa volledig vervallen. De offertempel aan Janus werd een schuur en andere delen veranderden in ruïnes. Het christelijke tempeltje bleef echter in gebruik. Er wordt gespeculeerd dat de devotie aan Sint Vincentius al uit deze tijd dateert. Vincentius was een diaken in Zaragossa, die op 22 januari 304 stierf als martelaar. Op de afbeeldingen van de heilige is deze herkenbaar aan a) de stola die hij als diaken droeg, b) de sjerp met drie kruisen, schuin over de borst gedragen, c) het open boek dat het evangelie uitbeeldt, d) de molensteen waarmee zijn lichaam werd verzwaard toen men het na zijn dood in het water gooide. Volgens de legende bleef hij ondanks deze verzwaring drijven. Het feit dat zijn feestdag in januari wordt gevierd, betekent ook een continuering van de wijding van de plaats tussen Janus en Vincentius.

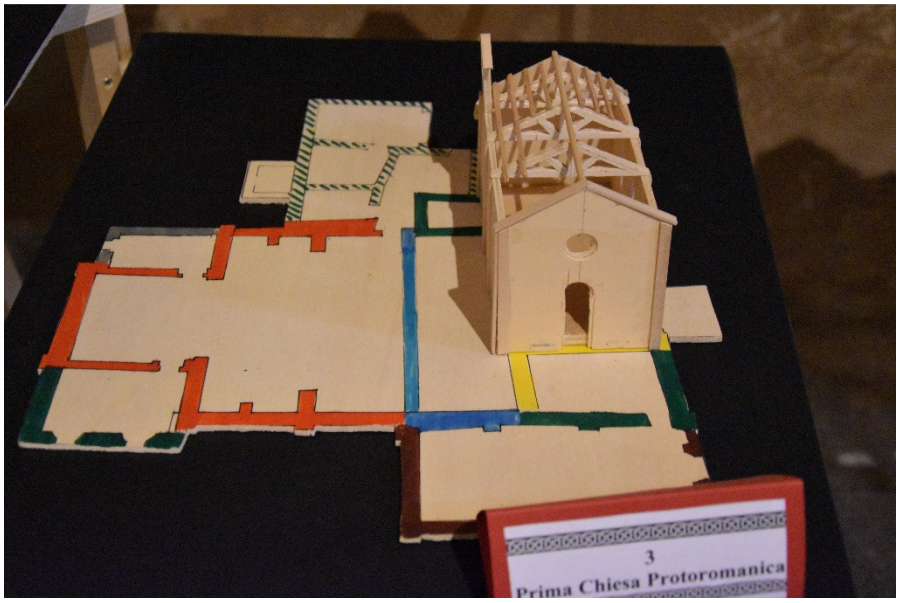

Maquette 3 De vroegchristelijke kerk

Gebruikmakend van de oude bouwmaterialen werd in de 8e eeuw een kerk gebouwd op de plaats van de vroegere villa. Zoals gebruikelijk werd de kerk oost-west georiënteerd. Voor een deel bouwde men door op de oude muren, maar daaraan aansluitend kwam er een apsis. De kerk werd van binnen gedecoreerd met friezen en allegorische figuren op wit gekalkte muren en het oude mozaïek verdween onder de nieuwe vloer. Het dak lag op houten spanten. De vloer bestond uit onregelmatige stenen. Opvallend is dat de voorgevel niet loodrecht op de zijmuren stond, iets dat we bij vele Romaanse kerken tegenkomen immers alleen God kan iets scheppen dat geheel perfect is.

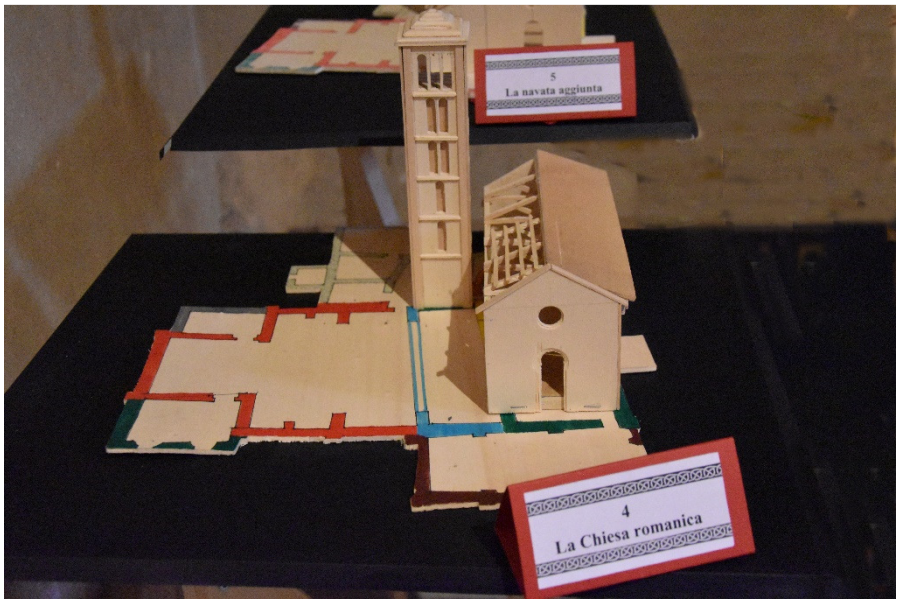

Maquette 4 De Romaanse kerk

In de 10e eeuw werd de kerk in westelijke richting verlengd en kwam er een nieuwe apsis. Het nieuwe deel is ook nu nog duidelijk herkenbaar aan de muurstenen. De oude muren bestonden uit onregelmatig natuursteen, de nieuwe uit regelmatig gevormde Moltrasiosteen die door ervaren vaklieden, wellicht Comacini of Campionesi, werden gemetseld. Er kwam nu ook een klokkentoren aan de achterzijde met de gebruikelijke, verticale ramen met van beneden naar boven één, twee en drie openingen. In de voorgevel van de huidige kerk zien we nog de uitgespaarde stenen waar tijdens de bouw de stellingen in steunden. Aan deze gevel was ook een afdak bevestigd ter bescherming van daaronder aangebrachte fresco's. In deze zuidwand kwam ook een deur met in de deurstijl allegorische figuren naar Karolingische stijl, die dieren uitbeelden die elkaar verscheuren (ketters) en andere die in elkaar zijn gevlochten als teken van de eenheid van de Christelijke wereld. Deze figuren zijn gemaakt van wit marmer uit Musso. Ook is de Romeinse gedenkzuil hier ingemetseld. Het interieur werd ook opnieuw gedecoreerd en er kwam een eenvoudig gemetseld altaar op een marmeren vloer in het centrum van de apsis. Het eerste document waarin deze kerk wordt genoemd, dateert uit 1176 en is een testament waarin goederen gelegateerd worden.

Allegorische figuren in marmer

Maquette 5 Een extra schip

Tussen de 12e en 13e eeuw werd de kerk te klein voor het toegenomen aantal gelovigen en bouwde men een extra schip aan de noordzijde. Het is ongebruikelijk een kerk met twee schepen te vinden, maar aan de zuidkant was geen plaats voor een uitbreiding door de Via Regina die hier liep. Om het nieuwe schip te kunnen bouwen zonder het dak te slopen, werden er drie zuilen geconstrueerd die de krachten van vier ronde bogen konden opvangen. Daarna werd de bestaande muur gesloopt en werden de stenen weer gebruikt om de nieuwe buitenmuur te bouwen. Het enige dat is overgebleven van de oorspronkelijke constructie is de voet van een pilaar onder de huidige kerkvloer, gedecoreerd met afbeeldingen van heiligen. De onderplint is gemaakt van een molensteen, het symbool van St. Vincentius.

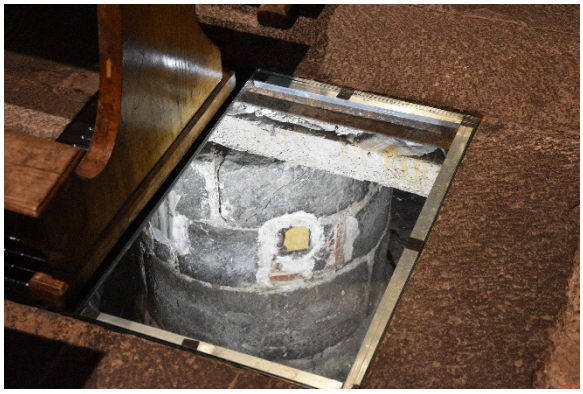

Links: Een deel van een pilaar van de oorspronkelijke kerk Rechts: Brokstukken van de oude muur

Maquette 6 De veertiende-eeuwse kerk

De voortdurende overstromingen en de malariamuggen maakten op den duur het wonen in Olonio onmogelijk. De Pieve di Olonio werd in 1456 opgeheven en ging over naar Sorico. De inwoners verhuisden naar Sorico en Gera, waardoor de kerk opnieuw te klein werd. Daarom werd in de tweede helft van de 15e eeuw besloten tot een grote verbouwing in Renaissance stijl.

De nieuwe kerk werd 90 graden gedraaid ten opzichte van de oude, waardoor de hoofdas nu in de richting noord-zuid kwam te liggen. Bovendien werd het vloerniveau 180 cm verhoogd.

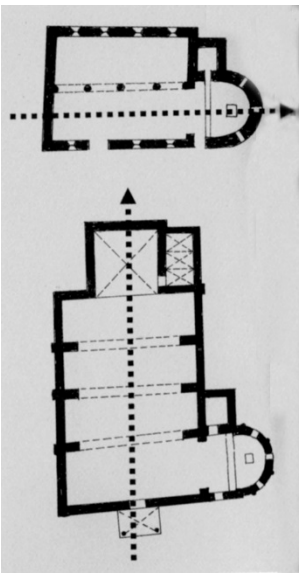

Links: Plattegrond vóór en na de draaiing *Rechts: De gedraaide kerk*

Op de tekening is goed te zien dat de huidige voorgevel de zijgevel van de oude kerk is. Om de kerkdiensten zo min mogelijk te onderbreken werd begonnen met de bouw van het priesterkoor en trok men daarna de muren op. Vervolgens werd de triomfboog gebouwd, gevolgd door de constructie van het kruisgewelf. De sluitsteen op de top van het gewelf bevat de afbeelding van St. Vincentius uitgehakt in marmer. In de volgende stap worden de grote spitsbogen gebouwd met een hoogte die twee keer zo groot is als die van de oude kerk. De voorgevel wordt gebouwd op de resten van de zuidmuur van de Romaanse kerk en voorzien van een portaal op twee kolommen met een kruisgewelf en daarboven wordt een roosvenster aangebracht. De muren en zuilen van de oude noordmuur worden geheel gesloopt en het nieuwe dak wordt gemaakt van platte natuursteen. De oude apsis blijft gespaard en krijgt nu de functie van doopkapel. Omdat de klokkentoren dicht tegen de kerk aan staat is men bang dat er regenwater in de kerkmuren dringt en daarom komt er een puntdak op de toren. De binnenmuren worden geheel bepleisterd, waardoor de oude stenen uit het zicht verdwijnen op een klein stukje van de muur van de kerktoren na. Rechts van het priesterkoor wordt een kleine sacristie aangebouwd.
Op 26 augustus 1515 werd de nieuwe kerk plechtig ingewijd.

In de 17^{e} eeuw werd er aan de linkerkant een sacristie gebouwd, waardoor het venster van het priesterkoor verdween. In de 20^{e} eeuw werd een dakdeel vervangen omdat de fresco's achterin door vocht werden beschadigd. Helaas werden hierbij delen van de fresco's onherstelbaar beschadigd.

Maquette 7 Een aanbouw voor de broederschap

In de 18^{e} eeuw kwam langs het eerste en tweede compartiment aan de linkerkant een nieuwe aanbouw. Dit was een ruimte voor bijeenkomsten en gebed van de broederschappen. Aan de zijkant rechts voorin kwam een kleine deur naar de kerk, waardoor een deel van de decoraties rond het fresco van St. Marta werd beschadigd. Het Italiaanse woord 'disciplini' staat voor 'flagellanten'. In vroeger eeuwen waren er vele broederschappen waarbinnen de leden de

gewoonte hadden zich te kastijden door zich met een ijzeren ketting (de ‘disciplina’) op de rug te slaan (zie in deel 2 bij de interieurbeschrijving van de kapel van S. Marta).

Maquette 8 De huidige kerk

Op een niet precies bekend moment werd er voor de pastoor een huis aan de rechterzijde van de kerk gebouwd. Dit gebeurde in twee stappen. Het eerste deel kwam tegen het tweede en derde compartiment van de kerk, waardoor de klokkentoren aan drie zijden werd ingesloten in de woning. Bij de tweede stap werd de woning doorgetrokken tot de voorzijde van de kerk en over de doopkapel heen – een vreselijke verminking van het gebouw! Er is nog een kleine deur waarachter we de buitenkant van de vroegere apsis kunnen bereiken. We zien daar een muur die onderverdeeld is door halfzuilen en aan de bovenzijde kleine boogjes. De decoraties daaronder zijn helaas verwoest bij de bouw van het parochiehuis. Hier is ook nog te zien hoe dubbel afgeschuinde vensters vroeger de apsis van licht voorzagen.

De buitenzijde van de apsis, die nu verborgen is in de woning die tegen de rechterzijde van de kerk werd gebouwd

Vooraanzicht van de huidige kerk